

USNESENÍ

(anonymizovaný opis)

Vrchní soud v Praze projednal ve veřejném zasedání konaném dne 19. října 2023 odvolání poškozené [jméno] [příjmení], narozené [datum], proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec ze dne 2. června 2023, č.j. 53 T 4/2022-331, a následně

rozhodl a oznámil

takto:

Podle § 256 tr. řádu se odvolání zamítá.

Odůvodnění:

1. Napadeným rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci byl obžalovaný [příjmení] [příjmení] uznán vinným sbíhajícími se přechyby, a to jednak přechybením sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, přechybením ohrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku a přechybením svádění k pohlavnímu styku podle § 202 odst. 1 tr. zákoníku.

2. Podle skutkových zjištění soudu I. stupně se obžalovaný shora uvedených tr. činů dopustil tím, že:

v blíže nezjištěné době od července 2020 do září 2020 v Liberci, ul. [adresa] v bytě, který obýval se svou družkou [jméno] [příjmení] a její dcerou [jméno] [příjmení], [datum narození], opakovaně využil nepřítomnosti své družky, svého postavení v roli náhradního otce s rodičovskou autoritou a nedostatečných životních zkušeností nezletilé [jméno] [příjmení], jakož i toho, že byla v domácím prostředí na prázdninách z dětského domova, nejméně ve třech případech ji za účelem vlastního sexuálního uspokojení v průběhu domluvené masáže osahával [anonymizováno 7 slov], nejméně v jednom případě ji prováděl [anonymizována čtyři slova] a jednou ji nabídl částku 400 Kč, pokud ona orálně upokojí jeho, což nezletilá odmítla,

3. Za toto jednání soud I. stupně podle § 186 odst. 3 tr. zákoníku s užitím § 43 odst. 1 tr. zákoníku k odsoudil obžalovaného k úhrnnému k trestu odnětí svobody v trvání 2 roků, přičemž podle §§ 81 odst. 1, 82 odst. 1 tr. zákoníku mu výkon trestu podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání 3 roků. Podle § 229 odst. 1 tr. řádu poškozenou [jméno] [příjmení] odkázal s jejím nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních.

4. Proti tomuto rozsudku podala v zákonem stanovené lhůtě odvolání toliko poškozená [jméno] [příjmení], která jej prostřednictvím svého zmocněnce odůvodnila tak, že vlastní úvahy soudu prvního stupně jsou uvedeny v odůvodnění napadeného rozsudku na str. 25 (odst. 125 – 129), přičemž meritum těchto úvah je soustředěno v odst. 127 – 128 odůvodnění napadeného rozsudku, kde je uvedeno: „Soud shledal, že znalecký posudek se vůbec nezabýval osobností a poškozené v době před stíhaným skutkem a znalec tak ohledně jednotlivých položek vycházel ze stavu, jako by byl způsoben výhradně trestným činem, což však je v rozporu jak s posudkem znalce PhDr. Karla Humhala a MUDr. Aleny Gayové, tak zejména s obsahem zpráv výchovných a školských zařízení, v nichž byla poškozená opakovaně umístována již řadu let před projednávaným skutkem. Jednotlivé položky označené znalcem byly u poškozené značně narušeny již před stíhaným skutkem, avšak znalec se jejich porovnání z doby před skutkem a po něm vůbec nezabýval. Soud proto nemá za prokázané, do jaké míry projednávaný skutek zasáhl do jednotlivých oblastí života poškozené a do jaké míry se na jejích omezeních podílely jiné zásadní události jejího života dané opakovanými konflikty v rodině, umístováním do výchovných zařízení, konflikty v těchto zařízeních a nepřijetím ze strany vrstevníků.“

5. S výše uvedenými úvahami soudu prvního stupně poškozená nesouhlasí. Soud argumentuje, že znalecký posudek předložený zmocněncem poškozené se nezabýval osobností poškozené v době před stíhaným skutkem, a znalec tak ohledně jednotlivých položek vycházel ze stavu, jako by byl způsoben výhradně trestným činem, což však je v rozporu jak s posudkem znalců PhDr. Karla Humhala a MUDr. Aleny Gayové. Úkolem znalce MUDr. Michala Hrona bylo vyčíslit konkrétní výši nemajetkové újmy, a to na základě relevantních informací z trestního řízení, kromě jiného i lékařských zpráv a již zpracovaných posudků znalců PhDr. Humhala a MUDr. Gayové. Za tohoto stavu věci nebylo potřeba se znovu ve znaleckém posudku zabývat osobností poškozené, když tyto poznatky již měl znalec k dispozici od shora uvedených znalců. Zásadně pak poškozená nesouhlasí s tvrzením soudu, že by posudek MUDr. Hrona byl v nějakém podstatném rozporu s posudky PhDr. [příjmení] a Gayové, naopak všechny posudky spolu v zásadních zjištěních korelují. MUDr. Gayová pak i v rámci svého výsledku dne 02. 06. 2023 zcela uvedla, že poškozená utrpěla posttraumatickou stresovou poruchu (PTSP), která je v jednoznačné příčinné souvislosti s jednáním obžalovaného. Znalkyně pak podíl sexuálního útoku ze strany obžalovaného na vznik uvedené poruchy u poškozené hodnotila jako zcela zřejmý a zásadní, kdy toto své znalecké zjištění i konkretizovala prostřednictvím specifických známek svědčících o vzniku PTSP u poškozené v důsledku jednání obžalovaného vůči poškozené. Jsou to pocity špíny, nutnost se sprchovat, snížené sebevědomí, specifické sny, které měly dostatek konkretizací jako flashbacky a návraty ve snech. Znalkyně naopak vyloučila, že by tyto symptomy sexuálního násilí měla poškozená již před inkriminovanou událostí.

6. Dále je třeba uvést, že nalézací soud by měl být schopen určit výši náhrady nemajetkové újmy, resp. její základ na základě rozhodných skutečností zjištěných v daném řízení. Znalecký posudek, který byl zmocněncem předložen, je pak určitou, „nadstavbou“ – pomocí, díky které lze náhradu nemajetkové újmy vyčíslit téměř zcela přesně. Za situace, kdy v daném případě došlo k sexualizovanému násilí, toto násilí je dle shora citovaných znaleckých posudků v příčinné souvislosti s jednáním obžalovaného a zároveň pak toto jednání vyvolalo u poškozené zcela konkrétní negativní následky (pocity nečistoty, sprchování, pocity špíny etc.), nelze otázku náhrady nemajetkové újmy uzavřít relativizujícím tvrzením nalézacího soudu, který: „...nemá za prokázané, do jaké míry projednávaný skutek zasáhl do jednotlivých oblastí života poškozené a do jaké míry se na jejích omezeních podílely jiné zásadní události jejího života dané opakovanými konflikty v rodině, umístěním do výchovných zařízení, konflikty v těchto zařízeních a nepřijetím ze strany vrstevníků“, a naopak je třeba poškozené nárok na náhradu nemajetkové újmy přiznat.

7. Na základě shora uvedených skutečností poškozená trvá na nároku uplatněném v trestním řízení vůči obžalovanému a navrhuje, aby odvolací soud napadený rozsudek ve výroku, jehož prostřednictvím odkázal poškozenou s jejím nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, zrušil, a obžalovanému uložil povinnost nahradit poškozené [jméno] [příjmení], [datum narození] na způsobené nemajetkové újmě částku ve výši 317.926 Kč.

8. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací přezkoumal podle § 254 odst. 1 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost výroku napadeného rozsudku, proti němuž bylo poškozenou podáno odvolání, jakož i správnost postupu řízení, které mu předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad. Následně dospěl k závěru, že odvolání poškozené nelze shledat důvodným, a to především z níže uvedených důvodů:

v uvedené tr. věci bylo podáno odvolání toliko poškozenou, a to do výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy. Výrok o vině a trestu odvoláním napaden nebyl, neboť obžalovaný ani státní zástupce nevyužili svého práva napadnout tyto výroky řádným opravným prostředkem. Výrok o vině a trestu tak již nabyl právní moci. Poškozený, který svůj nárok včas a řádně uplatnil v tr. řízení (§ 43 odst. 3 tr. ř.) svým odvoláním může napadnout pouze výrok, který se ho bezprostředně týká, tj. pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený může takový výrok napadeného

rozsudku napadat pro jeho nesprávnost nebo též proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný, nebo že chybí (§ 246 odst. 1 písm. d), 2 tr. ř.).

9. Odvolací soud se z obsahu připojeného tr. spisu přesvědčil o tom, že se poškozená včas a řádně, tj. ještě před zahájením dokazování v hlavním líčení připojila se svým nárokem na přiznání nemajetkové újmy v penězích. Dne 11. 4. 2022 doručil zmocněnec poškozené do datové schránky soudu I. stupně návrh poškozené (datován dnem 8. 4. 2022) na náhradu nemajetkové újmy způsobené jí trestným činem, pro nějž je obžalovaný stíhán, a to v celkové výši 317.926 Kč. Tento nárok se sestává z nároku na přiměřené zadostiučinění, spočívající v psychických útrapách, které byly poškozené projednávaným tr. činem způsobeny a jeho vyčíslení je doloženo znaleckým posudkem MUDr. Hrona. Tento znalecký posudek byl vypracován ke dni 7. 3. 2022 a byla jím vyčíslena nemajetková újma ve formě ztíženého společenského uplatnění stanovená ve výši 317.926 Kč. U hlavního líčení dne 19. 5. 2022 bylo přečteno připojení se poškozené s jejím nárokem – viz písemný návrh doručený soudu I. stupně 11. 4. 2022 (č. 1. 229 spisu). Dne 2. 6. 2023 v rámci přednesu závěrečných návrhů u hlavního líčení zmocněnec poškozené uvedl, že v rámci obou vypracovaných znaleckých posudků na poškozenou byla diagnostikována posttraumatická stresová porucha, včetně jejích symptomů, které vznikly v příčinné souvislosti s jednáním obžalovaného. Návrh poškozené na přiznání nemajetkové újmy ve výši 317.926 Kč je plně odůvodněn vypracovaným znaleckým posudkem MUDr. Hrona a s touto výší se poškozená připojuje. Z odůvodnění napadeného rozsudku (bod 125-129) je zřejmé, že soud I. stupně odkázal poškozenou s jejím nárokem zcela na řízení ve věcech občanskoprávních proto, že se znalec nezabýval osobností poškozené v době před stíhaným skutkem, a vycházel ze stavu, jako by byl stav poškozené způsoben výhradně jednáním obžalovaného, což je však v rozporu se závěry znaleckého posudku PhDr. [příjmení] i MUDr. [příjmení]. Soud I. stupně odkazuje na zprávy výchovných a školských zařízení, v nichž byla poškozená umístována řadu let před stíhaným skutkem a svědčí o nepříznivé a disharmonicky se vyvíjející osobnosti poškozené. Nalézací soud nemá za bezpečně prokázané, do jaké míry projednávaný skutek zasáhl do jednotlivých oblastí života poškozené, a do jaké míry se na jejích omezeních podílely jiné zásadní události jejího života dané opakovanými konflikty v rodině, umístováním do výchovných zařízení, konflikty v těchto zařízeních a nepřijetí ze strany vrstevníků. Dokazování stran vzneseného nároku na náhradu nemajetkové újmy v podobě ztížení společenského uplatnění by výrazně přesáhlo potřeby tr. řízení, a proto soud I. stupně odkázal poškozenou zcela na pořad práva civilního.

10. Je třeba zdůraznit, že výrok o náhradě škody či nemajetkové újmy v penězích má svůj původ v tr. řízení ve výroku o vině. Odvíjí se od řádně zjištěného skutkového stavu věci v nalézacím řízení před soudem I. stupně. V tomto konkrétním případě pak oproti obžalobě, která spatřovala v jednání obžalovaného mimo jiné naplnění zákonných znaků tr. činu znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), b), odst. 3 písm. c) tr. zákoníku, dospěl soud I. stupně k závěru o změně právní kvalifikace jednání a jednání obžalovaného kromě přečinů ohrožování výchovy dítěte a svádění k pohlavnímu styku kvalifikoval jednání obžalovaného jako přečin sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku. V důsledku změny této právní kvalifikace, jakož i částečné změně popisu skutku ve výrokové části napadeného rozsudku, došlo k tomu, že soud I. stupně vypustil z popisu skutku oproti obžalobě tzv. těžší následek, a to ve formě delší dobu trvající poruchy zdraví (§ 122 odst. 2 písm. i) tr. zákoníku), kterou měla způsobit zmiňovaná PTSP. Jinými slovy řečeno, soud I. stupně dospěl k závěru, že nebylo bez důvodných pochybností prokázané, že PTSP u poškozené vznikla v příčinné souvislosti toliko s jednáním obžalovaného. Vznik tohoto následku z hlediska obecné odpovědnosti za způsobenou škodu musí být způsoben v příčinné souvislosti se zaviněním obžalovaného. Na posouzení uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy v trestním (adhézním) řízení se pak použijí příslušná ustanovení občanského práva hmotného (především pak ust. §§ 2956-2959 občanského zákoníku

č. 89/2012 Sb.). Nálezací soud je pak vázán uplatněnou výší a druhem nároku, tedy žalobním petitum. V daném případě zmocněnec poškozené jak před soudem I. stupně v rámci závěrečného návrhu, tak i nyní před soudem odvolacím výslovně prohlásil, že poškozená uplatňuje nárok na náhradu nemajetkové újmy, a to ve formě ztíženého společenského uplatnění ve smyslu § 2958 občanského zákoníku. Tímto v podstatě odstranil pochybnost původně písemně uplatněného nároku ze dne 8. 4. 2022, kdy tento nárok spočíval v uplatnění nemajetkové újmy ve formě odčinění duševních útrap (§ 2956 obč. zákoníku), které pro ten případ byly vyčísleny znalcem z odvětví stanovení nemajetkové újmy. Tento znalec se však vyjádřil k jiné formě nemajetkové újmy, a to ztíženému společenskému uplatnění ve smyslu § 2958 občanského zákoníku. Zde je nutno podotknout, že v případě shora vyjmenovaných dvou forem nemajetkové újmy se jedná o zcela samostatné a oddělitelné nároky.

11. Jestliže odškodnění duševních útrap je formou satisfakce za příkoří, kterému byla oběť vystavena v době spáchání tr. činu, tedy toto odškodnění směřuje do minulosti, odškodnění ztíženého společenského uplatnění je podle zákonné dikce podmíněno tím, že poškození zdraví vyvolává tzv. překážku lepší budoucnosti. Náhrada za ztížení společenského uplatnění je tedy chápána výlučně jako odčinění nemajetkové újmy spojené s trvalým poškozením zdraví. Má pokrývat útrapy spojené s přetrvávajícím narušením tělesné integrity, ztrátu životních příležitostí a možností, ztrátu schopností, obtíže a nepohodlí spojené s překonáváním zdravotních následků. Majetkové složky trvalých zdravotních následků se pak týkají ztráty na výdělku a nákladů péče o zdraví, osobu a domácnost poškozeného. Tyto dílčí nároky mají primárně za účel reparovat poškozenému ušlý výdělek, náklady léčení či cenu kompenzačních pomůcek či péče umožňující mu vrátit se do běžného života či alespoň usnadnit mu ztížený život.

12. V souladu s dosavadní zaužívanou praxí by mělo být k hodnocení trvalých následků přistoupeno teprve poté, co se zdravotní stav relativně ustálí; přesné časové období nelze obecně určit, zpravidla jde o jeden rok, ve výjimečných případech lze uvažovat o době delší, až do dvou let. Východiskem nového přístupu k hodnocení závažnosti ztížení společenského uplatnění je Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (MKF), vypracovaná Světovou zdravotnickou organizací (WHO). Pro určení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění je třeba, aby byl dostatečně zjištěn skutkový stav ohledně dopadů trvalé zdravotní újmy do schopností a možností poškozeného, a aby přitom bylo použito znalecké posouzení podle komponenty aktivity a participace v MKF (srov. též Důvodová zpráva k ust. §§ 2951 – 2971 obč. zákoníku; Metodika NS ČR publikovaná pod č. 6/2014 Sbírky s.r.s.; Komentář k § 2958 obč. zákoníku, autor JUDr. Petr Vojtek). V tomto směru byl vypracován a předložen soudu I. stupně znalecký posudek MUDr. Hrona.

13. Zcela odlišný je přístup k výpočtu nemajetkové újmy, pokud jde o odčinění duševních útrap způsobených tr. činem, kdy je třeba aplikovat ust. § 2956 OZ. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečné účinné odčinění způsobené újmy. Musí se jednat o zásah neoprávněný, resp. protiprávní a mezi jednáním a následkem musí být příčinná souvislost (srov. rozsudek NS ČR, sp. zn. 30 Cdo1602/99). Za nemajetkovou újmu se pak považuje příkoří, které se projevuje jinde než na majetku. Nelze odhlédnout ani od závažnosti společenské škodlivosti. Negativní důsledky do osobnostní sféry poškozené je pak třeba považovat za natolik závažné, že zjevně nepřichází do úvahy morální zadostiučinění. V rámci rozhodování o náhradě nemajetkové újmy způsobené sexuálně motivovaným tr. činem, je třeba odčinit okolnosti zvláštního zřetele hodné ve smyslu § 2957 obč. zákoníku ve znění pozdějších předpisů. V takovém případě spočívá uvedená okolnost ve zneužití závislosti poškozeného na škůdci (rozh. NS 8 Tdo 478/2017). Při stanovení výše nemajetkové újmy v penězích je však vždy dodržet zásadu proporcionality a přiměřenosti (srov. např. rozhodnutí NS ČR sp. zn. 8 Tdo 46/2013, 8 Tdo 1415/2013). Základem analýzy pro určení výše nemajetkové újmy v penězích je zjištění takových okolností, které soudu umožní založit svoji úvahu na určitém kvantitativním posouzení základních souvislostí posuzovaného případu. Tato

výše musí být přiměřená, aby nešlo jen o formální gesto, musí být i reálně a fakticky dosažitelná a nemůže být ve vztahu k obžalovanému úplně likvidační, přičemž musí být u něho zachována alespoň určitá motivační stránka.

14. Podmínky pro přiznání nemajetkové újmy ve formě prožitých duševních útrap by bylo lze v tomto konkrétním případě shledat, a poškozené odpovídající zadostiučinění v penězích přiznat. Výchoziskem pro stanovení její výše však není a nemůže být shora citovaný znalecký posudek MUDr. Hrona, nýbrž volná úvaha soudu, který by přihlédl ke všem shora uvedeným kritériím, jakož i konkrétním okolnostem daného případu. Tato výše přiznané částky by však musela reflektovat nejen relativní krátkost doby, po kterou docházelo k jednání obžalovaného vůči poškozené (cca jeden měsíc), ale i fakt, že u obžalovaného nedošlo k odsouzení za zločin znásilnění podle § 185 tr. zákoníku, nýbrž za přečiny sexuálního nátlaku podle § 186 tr. zákoníku a svádění k pohlavnímu styku podle § 202 tr. zákoníku (tedy tr. činy menší společenské škodlivosti). Podle skutkových zjištění soudu I. stupně pak obžalovaný nezpůsobil poškozené svým jednáním těžkou újmu na zdraví. I když státní zástupkyně v rámci veřejného zasedání přílehlavě argumentovala možností přiznání tohoto nároku poškozené, avšak v částce nižší, než je požadována poškozenou, a to právě ve vztahu k prožitým duševním útrapám, má odvolací soud za to, že nelze jít nad rámec návrhu poškozené, která žádá přiznání nemajetkové újmy zcela odlišného charakteru. Shora vyjmenované nároky, k nimž lze dále přiřadit i tzv. bolestné představují dle dosavadní praxe odvolacího soudu samostatné dílčí nároky. Toto rozlišení má význam zejména procesní, neboť jde-li o samostatné nároky, které, byť jsou odvozeny od stejné škodné události, mohou se lišit svou povahou (i když mají shodný nemateriální základ), mohou vznikat v odlišný okamžik, mají svůj běh promlčecích lhůt a jsou samostatně uplatnitelné, a proto s nimi bude soud muset nakládat jak z hlediska požadavků na náležitosti žaloby, včetně specifikace a vyčíslení jednotlivých nároků, tak z hlediska vázanosti soudu návrhem, překážek litispendence a rei iudicatae apod. (též Komentář k obč. zákoníku, autor JUDr. Petr Vojtek).

15. Vzhledem k tomu, že v tr. řízení nalézací soud nedospěl k jednoznačnému závěru, že porucha zdraví, tedy posttraumatická stresová porucha, od které se následně odvíjí další zdravotní obtíže, které mají mít dopad do současného života poškozené (viz znalecký posudek MUDr. Hrona) vznikla toliko a výhradně v příčinné souvislosti s jednáním obžalovaného, nelze bez dalšího v adhézním řízení obžalovaného činit zodpovědným za následek a poškozené přiznat nárok na nemajetkovou újmu, kterého se vůči němu dovolává. Zde třeba též uvést, že ne každá posttraumatická stresová porucha nutně musí být posouzena jako těžká újma na zdraví ve smyslu ust. § 122 odst. 2 tr. zákoníku, v tomto případě přesněji podle § 122 odst. 2 písm. i) tr. zákoníku (srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 2 To 107/2016).

16. Podle názoru odvolacího soudu je skutečně třeba k řádnému posouzení a přiznání požadovaného nároku poškozenou provádět další dokazování (včetně zjištění aktuálního zdravotního stavu poškozené) a zkoumat, do jaké míry se jednání obžalovaného mělo a mohlo podílet na vzniku zdravotních obtíží poškozené, které u ní mají přetrvávat, a činit tak překážku kvalitního života do budoucna, popř. a do jaké míry ke vzniku těchto obtíží mohlo dojít případným spoluzaviněním dalších osob, tedy i ke vzniku tzv. solidární odpovědnosti dalších osob za způsobený následek. Svým rozsahem však toto řízení již překračuje rámec soudního řízení trestního a je třeba, aby bylo řešeno v občansko-soudním řízení.

17. Z těchto všech shora uvedených důvodů proto odvolací soud odvolání poškozené jako nedůvodné zamítl.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí není další řádný opravný prostředek přípustný.

Praha 19. října 2023

JUDr. Luboš Vrba
předsedkyně senátu